

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.1.22>

Д. Ф. Тишко

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри ортопедичної стоматології
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця

ІДЕНТИФІКАЦІЯ СИМПТОМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

Державна політика в сфері медичного туризму відіграє вирішальну роль, оскільки саме від неї залежить, наскільки успішно країна зможе залучити іноземних пацієнтів та розвинути цей напрямок. Ідентифікація симптомів державної політики – це перший крок до розуміння того, наскільки ефективно працює існуюча система, які її сильні та слабкі сторони, а також які заходи необхідно вжити для подальшого розвитку медичного туризму. Мета статті полягає в ідентифікації симптомів державної політики забезпечення розвитку медичного туризму.

В процесі дослідження автором було запропоновано суспільну проблему, визначено її зміст та охарактеризовано наступні групи симптомів: державно-управлінські симптоми; суспільні симптоми. Визначено симптоми проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму в Україні для країни-призначення (відсутність статистики, відсутність правового регулювання, низький рівень міжнародної співпраці, невмотивованість вітчизняних ЗОЗ, відсутність інформаційної кампанії, недовіра іноземців до вітчизняної СОЗ) та країни-відправлення (відсутність статистики, відсутність правового регулювання, низький рівень міжнародної співпраці, нерегульованість діяльності турагентів, низький рівень освіченості населення, низький рівень юридичної обізнаності).

Встановлено, що для подолання вказаних суспільних симптомів проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму є потреба в формуванні наступних інструментів державної політики: дієвої системи нормативно-правового регулювання медичного туризму відокремленої від правового регулювання туризму в цілому; інформаційної кампанії для іноземців з метою підвищення попиту для в'їзного медичного туризму та для резидентів з метою підвищення попиту на виїзний туризм.

Ключові слова: медичний туризм; міжнародний туризм; ризики медичного туризму; виклики медичного туризму; управління туристичною діяльністю, симптоми державної політики.

Постановка проблеми. Державна політика є основою формування параметрів розвитку певних видів соціально-економічних відносин. Медичний туризм є особливою сферою соціально-економічних відносин та об'єктом державної політики, адже визначає сукупність переваг для усіх учасників реалізації такого роду туристичної послуги з одного боку та є соціально важливим напрямком забезпечення громадського здоров'я в країні відправлення та ефективного і результативного розвитку системи охорони здоров'я в країні призначення. Відсутність на сьогодні в Україні дієвих механізмів реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму спричиняє сукупність негативних наслідків як з позиції країни призначення в таких сферах як стоматологія, репродуктивне здоров'я та інше, так і з позиції країни

відправлення в частинні таких видів медичних послуг як трансплантація, онкологія, пластична хірургія тощо.

Метою дослідження є ідентифікація симптомів державної політики забезпечення розвитку медичного туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання ідентифікації симптомів державної політики забезпечення розвитку медичного туризму представлені в працях: В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, Л.В. Сергієнко, І.О. Драган, І.В. Супрунова, А.П. Дикий, С.В. Свірко, В.Ф. Загурська-Антонюк, К.В. Малишев, В.В. Нонік, С.М. Домбровська, Л.В. Антонова, І.В. Драган, С.В. Белай, Д.Г. Гавриченко, Т.В. Кондратюк, Л.Р. Криничко, О.О. Мотайло, В.В. Ксендзук, С.М. Петрик, Ф.Р. Криничко, Н.В. Дацій, Д.В. Карамішев, О.І. Васильєва,

А.В. Антонов, М.А. Латинін, Д.М. Джафарова, Н.Є. Дуб, В.В. Дудка, Я.Ф. Радиш, О.М. Торбас, М.М. Білінська, Ю.В. Малігон, Н.С. Орлова, О.Д. Крикун, Н.П. Ярош та інші.

Викладення основного матеріалу. «Поїздки на лікування за кордон відкрили новий напрям у медицині та дали надію мільйонам людей на здоров'я та життя. У світі медичний туризм – додаткове джерело доходів у бюджет, в Україні ж ця галузь поки що поза межами державної політики. Щороку до України приїждить на лікування майже 50 тисяч пацієнтів з Німеччини, Франції, Великої Британії, США, Росії, Білорусі та Ізраїлю. За рік вони сумарно витрачають близько 125 млн. доларів. Але, у свою чергу, українців поки що виїжджає на лікування в 4 рази більше. За аналітичними висновками International Medical Travel Journal, медичний туризм сьогодні перетворюється в одну з найбільш швидко зростаючих галузей. І Україна, розвиваючи цей напрямок, навіть може скласти конкуренцію іншим країнам в деяких галузях медицини, адже у нас також є висококваліфіковані спеціалісти, а вартість медичних послуг в рази менша. Але чи зможемо ми виступити гідним «конкурентом» і запропонувати медично та туристично привабливі проекти і для іноземців, і для своїх громадян? Це питання дійсно варте уваги. Адже розвиток медичного туризму в Україні не тільки зміцнить позитивний імідж українських лікарів та приведе до нашої країни нових пацієнтів з-за кордону, але й сприятиме покращенню стану галузі охорони здоров'я в цілому, у тому числі залученню інвестицій та здійсненню нового витку у розвитку технологій і підвищенні якості надання медичних послуг в нашій державі» [1].

«Важливою сферою діяльності суспільства та держави є політика, адже від її виваженості, обґрунтованості залежать процвітання й добробут держави, сталий розвиток і благополуччя суспільства, свобода людини й задоволення її духовних та матеріальних потреб. Становлення демократичної, соціальної та правової держави неможливе без створення і впровадження належної та ефективної політики держави, за допомогою якої вдається вчасно виявляти проблеми в суспільстві, здійснювати їх ефективний аналіз, визначати й реалізувати оптимальні шляхи розв'язання. За умов глобалізації, переходу від постіндустріального до інформаційного суспільства, розвитку демократії та інститутів громадянського суспільства, інтеграції в між-

народний та європейський правовий простір в Україні набуває розповсюдження така форма організації державної діяльності, як державна політика, що набуває значення як форма взаємодії держави й різноманітних інститутів громадянського суспільства, впливу на організацію та діяльність держави демократичних інституцій, демократичного контролю за її діяльністю тощо» [2].

Процеси формування та реалізації державної політики є взаємопов'язаними та доповнюють один одного. Варто зазначити, що не можливо ідентифікувати старт державної політики в цілому та державної політики в певній сфері. Будь-які, спроби ідентифікувати початок та кінець реалізації державної політики мають лише суто теоретичний характер, та визначають особливості вирішення певної сукупності суспільних проблем, що характеризуються симптомами, які визначають необхідність зміни в державній політиці. Під державною політикою пропонуємо розуміти – безперервний динамічний мінливий до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі процес формування, реалізації, верифікації, оцінки та моніторингу державно-управлінських рішень, що визначають реакцію держави (суб'єктів державної влади) на суспільну проблему, які характеризуються сукупністю процедур, методів, інструментів, принципів їх застосування для її розв'язання з одночасним узгодженням сукупності антагоністичних публічних, суспільних та приватних інтересів. Відповідно під державною політикою забезпечення розвитку медичного туризму пропонуємо розуміти: безперервний динамічний мінливий до змін глобального та національного рівнів процес формування, реалізації, верифікації, оцінки та моніторингу державно-управлінських рішень, що визначають реакцію держави (суб'єктів державної влади) на проблеми розвитку медичного туризму, які характеризуються сукупністю процедур, методів, інструментів, принципів їх застосування для її розв'язання з одночасним узгодженням сукупності антагоністичних публічних, суспільних та приватних інтересів учасників міжнародного та національного ринків медичного туризму.

Зважаючи на специфіку ринку медичного туризму та дослідження тригерів його розвитку, його властивостей як об'єкту державної політики та сукупності інтересів різних стейкхолдерів, пропонуємо суспільну проблему визначати наступним змістом: «відсутність системи нор-

мативного, організаційного, інформаційного, інституційного, фінансового та адміністративного забезпечення розвитку медичного туризму в країні як з позиції країни-відправлення, так і з позиції країни-призначення». Зазначену проблему характеризують наступні групи симптомів:

– державно-управлінські симптоми, що характеризують відсутність або неефективність державної політики в досліджуваній сфері і, як наслідок, відсутність параметрів розвитку медичного туризму в Україні як з позиції країни-відправлення, так і з позиції країни-призначення (рис. 1);

– суспільні симптоми, що визначають особливості соціально-економічних відносин (рис. 2).

Державно-управлінськими симптомами проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму для країни-призначення є наступні:

– відсутність статистики медичного туризму. На сьогодні недосконалою є медична статистика в Україні, й відповідно відсутня статистика медичного туризму. Статистика медичного туризму має представляти собою систему збору, обробки, аналізу та представлення інформації про іноземних громадян, які отримали медичні послуги в приватних, комунальних та державних закладах охорони здоров'я України. Варто зазначити, що до формування такого роду статичної інформації, мають бути залучені як заклади охорони здоров'я, що реалізовували послуги іноземцям, так і прикордонна служба та суб'єкти дипломатичних та міжнародних відносин. Медичний туризм є особливим об'єктом статистичного дослідження, саме тому його дані є недоступними системі медичної статистики, функції якої з 2022 р. виконує Центр громадського здоров'я МОЗ України. Так, статистика медичного туризму, має враховувати медичні, соціальні, географічні, економічні та спеціалізовані параметри. В свою чергу відсутність сьогодні статистики медичного туризму в Україні визначає наступні негативні наслідки, а саме: по-перше, неможливість приймати відповідні рішення щодо розвитку системи охорони здоров'я в контексті розширення спектру діяльності закладів охорони здоров'я приватної, комунальної та державної форм власності; по-друге, визначити ефект від медичного туризму, що може характеризуватися соціальними, економічними, медичними, правовими та безпековими ефектами;

– відсутність правового регулювання медичного туризму та ринку медичного туризму в країні-призначення. Так, сьогодні відсутня система регулювання реалізації медичних послуг іноземним громадянам; страхування діяльності таких закладів охорони здоров'я та параметрів діяльності суб'єктів туристичної діяльності. Наслідком зазначеної проблеми є відсутність відповідальності учасників реалізації послуги медичного туризму та маневру для маніпуляцій. Аналізуючи сучасне законодавство, через пошукову систему «Законодавство України» на офіційному порталі Верховної Ради України, встановлено, що слово «туризм» в назвах нормативних документів зустрічається 509 разів, в тексті документів – 276363 рази. В свою чергу словосполучення «медичний туризм» в назві документу не зустрічається взагалі. Це свідчить про відсутність у вітчизняному законодавстві системи регулювання медичного туризму;

– низький рівень міжнародної співпраці України як країни-призначення медичного туризму. Низький рівень співпраці з іноземними суб'єктами реалізації політики в сфері медичного туризму та охорони здоров'я призводить до проблеми неможливості прослідкувати історію хвороби через відсутній обмін офіційною документацією і, як наслідок, можливе зниження якості медичної послуги. Як наслідок така проблема знижує рівень довіри іноземних пацієнтів до вітчизняної системи охорони здоров'я та, відповідно, знижує активність вітчизняного ринку медичного туризму.

Зазначені симптоми проблеми характерні й для медичного туризму з позиції країни-відправлення, проте мають свою специфіку, зокрема:

– відсутність статистики медичного туризму для країни-відправлення характеризується наступним чином: відсутні будь-які статистичні дані та механізми їх збору, обробки, аналізу та представлення для громадськості та суб'єктів реалізації державної політики щодо громадян, які отримали медичні послуги за кордоном та їх стану здоров'я до та після лікування. Це призводить до неможливості оцінити навантаження на національну систему охорони здоров'я та наслідки для громадського здоров'я;

– відсутня система регулювання реалізації туристичних послуг щодо відправлення туристів (параметрів діяльності суб'єктів туристичної діяльності) за кордон для отримання медичної послуги та подальшого лікування в вітчизняних ЗОЗ за системою державного страхуван-

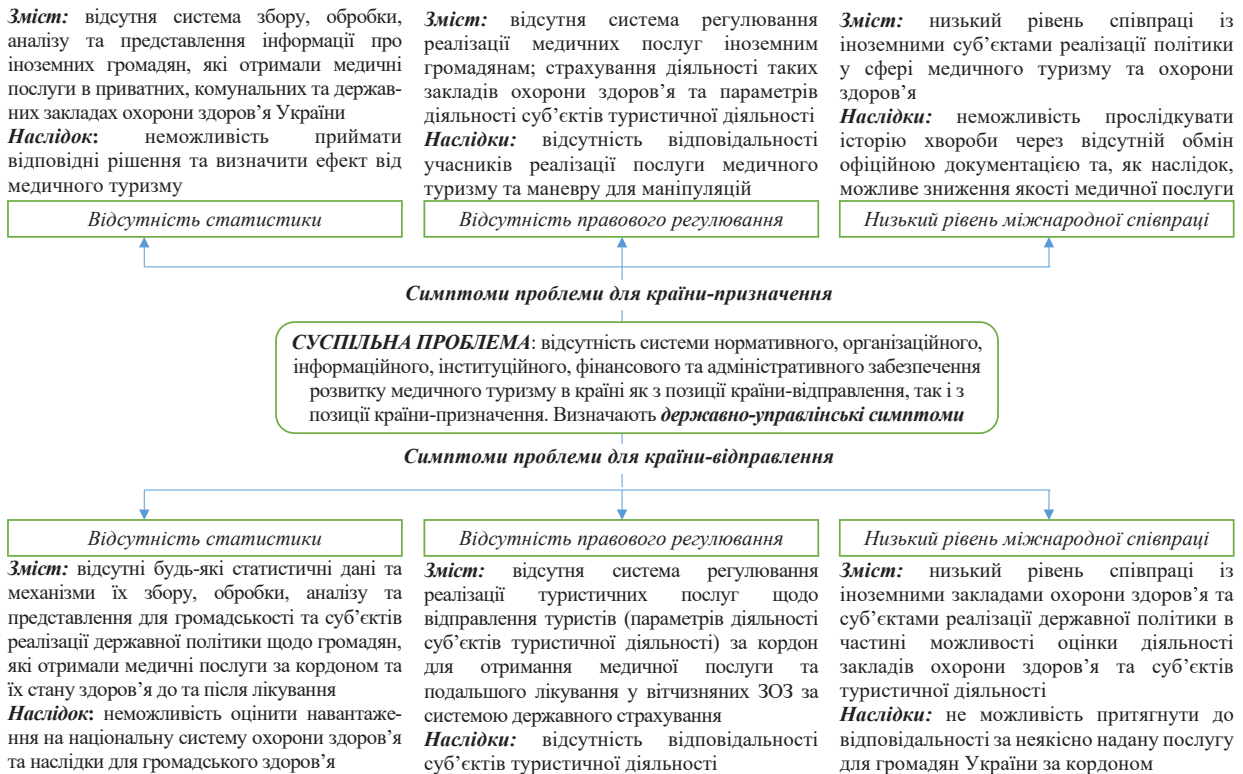

Рис. 1. Симптоми проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму в Україні

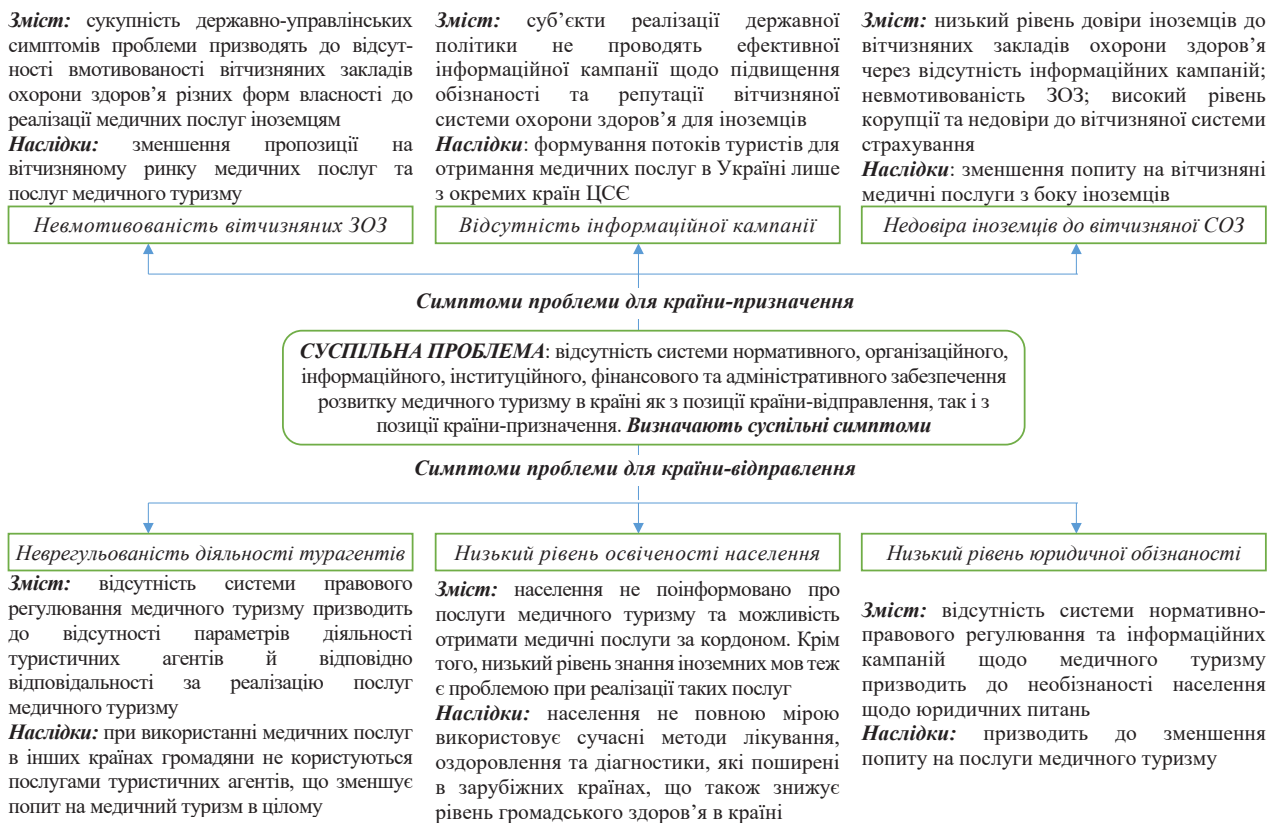

Рис. 2. Симптоми проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму в Україні

ня. Зазначена проблема була ідентифікована вище в контексті країни-призначення, зокрема встановлено відсутність, будь-яких, нормативно-правових актів щодо регулювання медичного туризму, як в частині реалізації медичної послуги так і в частині туристичної послуги. Як наслідок, відсутність відповідальності суб'єктів реалізації туристичних послуг, призводить до недовіри до системи в цілому та неможливості забезпечити високий рівень якості медичного туризму;

- низький рівень співпраці з іноземними закладами охорони здоров'я та суб'єктами реалізації державної політики в частині можливості оцінки діяльності закладів охорони здоров'я та суб'єктів туристичної діяльності призводить до неможливості притягнення до відповідальності за неякісно надану послугу для громадян України за кордоном.

Таким чином, державно-управлінські симптоми суспільної проблеми, що визначає вектори формування та реалізації державної політики забезпечення розвитку медичного туризму, визначають, що для вирішення зазначених проблем пріоритетними напрямками мають стати:

- формування комплексної системи правового регулювання медичного туризму як основи забезпечення відповідальності усіх учасників туристичного процесу, збільшення довіри до послуг медичного туризму з боку населення та узгодження антагоністичних приватних, суспільних та публічних інтересів учасників суспільних відносин;

- забезпечення високого рівня міжнародних відносин щодо розвитку медичного туризму як основи налагодження високого рівня комунікації між учасниками туристичного процесу;

- формування системи статистики медичного туризму як з позиції країни-призначення так і з позиції країни-відправлення, яка має враховувати сукупність економічний, медичний, соціальних, географічних та інші спеціалізовані параметри, що дозволять формувати та реалізовувати ефективні державно-управлінські рішення та оцінювати стан розвитку галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Суспільними симптомами проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму для країни призначення є наступні:

- невмотивованість вітчизняних закладів охорони здоров'я. Сукупність державно-управлінських симптомів проблеми призводить до

відсутності вмотивованості вітчизняних закладів охорони здоров'я різних форм власності до реалізації медичних послуг іноземцям. Навіть, якщо й такі послуги реалізуються, їх обсяги є недостатніми та в більшій мірі не характеризуються як медичний туризм. Крім того, заклади охорони здоров'я державної та комунальної форми власності через обмеження бюджетного законодавства не можуть реалізовувати платні послуги іноземцям. Це призводить до зменшення пропозиції на вітчизняному ринку медичних послуг та послуг медичного туризму;

- відсутність інформаційної кампанії. Суб'єкти реалізації державної політики не проводять ефективну інформаційну кампанію щодо підвищення обізнаності та репутації вітчизняної системи охорони здоров'я для іноземців. Така діяльність має проводитися дипломатичними представництвами та суб'єктами реалізації інформаційної політики, що є одним із напрямів забезпечення економічного розвитку України в досліджуваних сферах господарських відносин (охорона здоров'я, туризм). Це призводить до того, що формування потоків туристів для отримання медичних послуг в Україні є лише з окремих країн Центральної та Східної Європи;

- недовіра іноземців до вітчизняної системи охорони здоров'я. Низький рівень довіри іноземців до вітчизняних закладів охорони здоров'я через відсутність інформаційних кампаній; невмотивованість ЗОЗ; високий рівень корупції та недовіри до вітчизняної системи страхування. Як наслідок зменшення попиту на медичні та туристичні послуги. Саме цей симптом характеризує взаємозв'язок усіх представлених симптомів, що визначають суспільну проблему державної політики забезпечення розвитку медичного туризму.

Суспільними симптомами державної політики в досліджуваній сфері для країни-відправлення є наступні:

- неврегульованість діяльності туристичних агентів, що реалізують послуги медичного туризму. Відсутність системи правового регулювання медичного туризму призводить до відсутності параметрів діяльності туристичних агентів й, відповідно, відповідальності за реалізацію послуг медичного туризму. При використанні медичних послуг в інших країнах громадяни не користуються послугами туристичних агентів, що зменшує попит на медичний туризм в цілому;

- низький рівень освіченості населення. Населення не поінформоване про послуги медично-

го туризму та можливість отримання медичних послуг за кордоном. Крім того, низький рівень знання іноземних мов теж є проблемою при реалізації таких послуг. Це призводить до того, що населення не в повній мірі використовує сучасні методи лікування, оздоровлення та діагностики, які поширені в зарубіжних країнах, що також знижує рівень громадського здоров'я в країні;

– низький рівень юридичної обізнаності характеризується відсутністю системи нормативно-правового регулювання та інформаційних кампаній щодо медичного туризму, що призводить до необізнаності населення щодо юридичних питань та, як наслідок, до зменшення попиту на послуги медичного туризму.

Для подолання вказаних суспільних симптомів проблеми державної політики забезпечення розвитку медичного туризму є потреба у формуванні наступних інструментів державної політики:

– формування дієвої системи нормативно-правового регулювання медичного туризму відокремленої від правового регулювання туризму в цілому;

– формуванні інформаційної кампанії для іноземців з метою підвищення попиту для візного медичного туризму та для резидентів щодо підвищення попиту на виїзний туризм.

Список використаної літератури:

1. Комітет з питань охорони здоров'я провів у Верховній Раді засідання «круглого столу» на

тему: «Медичний туризм в Україні: проблеми та перспективи». URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/127061.html>

2. Коршунова Н. В. Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (доктора філософії): 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» (081 «Право»). Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2018. 240 с.
3. Малімон В.В., Вахович І.М. Фактори розвитку регіонального ринку медичного туризму в розвинених країнах світу. Фінансовий простір. Міжнародний науково-практичний журнал. 2012. Випуск № 3 (7). С. 38-46.
4. Мочульська О. М., Шульгай А. Г., Ошлянська О. А., Бондарчук В. І., Завіднюк Ю. В., Чорномидз І. Б., Добровольська Л. І., Сверстюк А. С. Сучасні тенденції, детермінанти та перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого spa- та wellness-туризму в світі. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2019. № 3 (81). С. 56-61.
5. Реймонд А. Розенфельд. Лекції з державної політики / Пер. з англ. С. Соколик. К.: Вид-во «К.І.С.», 2002. 60 с.
6. Шандова Н. В. Билим О. С. Ресурсне забезпечення оздоровчого туризму. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент». 2018. № 31. С. 12-16.
7. Interreg Europe – Sharing solutions for better policy. URL: <https://www.interregeurope.eu/what-is-interreg-europe>.
8. Rare diseases. Public Health. URL: https://health.ec.europa.eu/european-reference-networks/rare-diseases_en.

Tyshko D. F. Identification of symptoms of the state policy of ensuring the development of medical tourism

State policy in the field of medical tourism plays a crucial role, since it depends on it how successfully the country will be able to attract foreign patients and develop this direction. Identification of symptoms of state policy is the first step towards understanding how effectively the existing system works, what its strengths and weaknesses are, as well as what measures need to be taken for the further development of medical tourism. The purpose of the article is to identify symptoms of state policy to ensure the development of medical tourism.

In the process of research, the author proposed a social problem, defined its content and characterized the following groups of symptoms: state and administrative symptoms; social symptoms. The symptoms of the problem of state policy ensuring the development of medical tourism in Ukraine for the destination country (lack of statistics, lack of legal regulation, low level of international cooperation, lack of motivation of domestic health care facilities, lack of information campaign, distrust of foreigners in domestic health care facilities) and the sending country (lack of statistics, lack of legal regulation, low level of international cooperation, unregulated activities of travel agents, low level of education of the population, low level of legal awareness) were identified.

During the study, it was established that in order to overcome the indicated social symptoms of the problem of state policy ensuring the development of medical tourism, there is a need to form the following state policy instruments: the formation of an effective system of regulatory and legal regulation of medical tourism separate from the legal regulation of tourism in general; the formation of an information campaign for foreigners with the aim of increasing demand for inbound medical tourism and for residents to increase demand for outbound tourism.

The analysis conducted allows us to conclude that the development of medical tourism is a multifaceted process that requires a comprehensive approach and active participation of the state. Identification of symptoms of state policy in this area is a key stage for understanding its effectiveness and developing further strategies.

Key words: *medical tourism; international tourism; risks of medical tourism; challenges of medical tourism; management of tourist activities, symptoms of state policy.*